

tanunk a jövő irodalomtudósait arra, hogy egy időmértékes versben melyik szótag a hosszú s melyik rövid.

További kutatói tervei? Úgy tudjuk, megvédte a TMB-nél akadémiai doktori értekezését.

A magyar hangsúlyos verselés alapelveiről kialakított elgondolásomat foglaltam össze benne, szembesítve ezt a mai szakirodalom más képviselőinek álláspontjaival. Amin most dolgozom, 1984-ben megjelent, *Az esztétikai érték* című könyvemmel megkezdett tervem: ez a monográfia az érték-elméleti bevezetése volt egy több kötetre terjedő munkának, amely egy általános esztétikává kerekednék.

IRODALOMTUDÓSAINK KÖNYVTÁRÁBAN

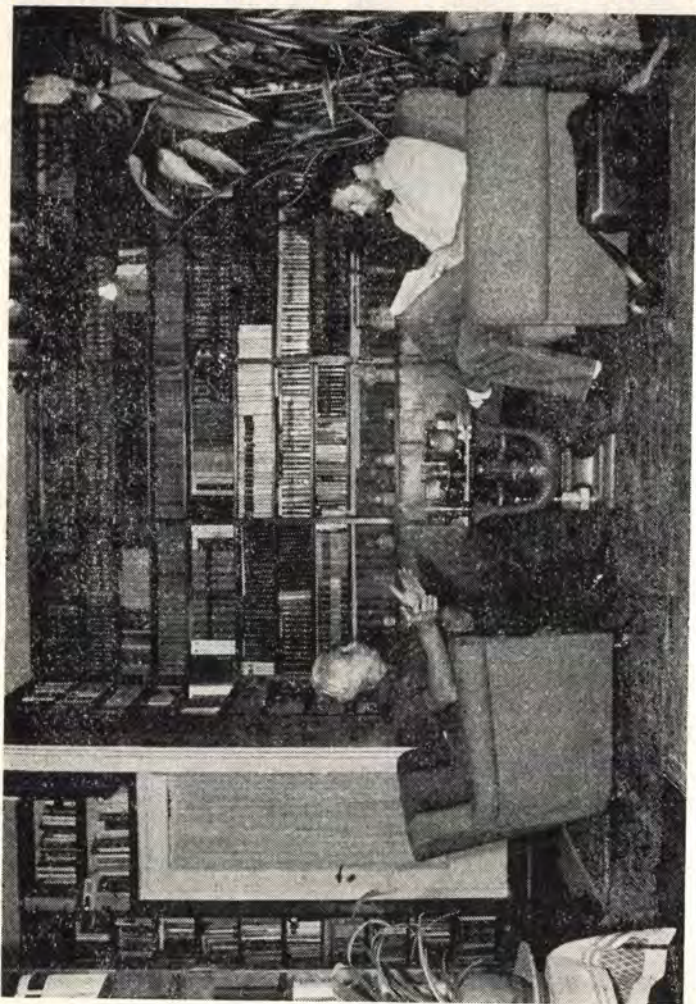

KIRÁLY ISTVÁN

Könyv, könyv, könyv három összenyíló szobában, a fal minden négyzetcentiméterét befödve. Egy ajtóval odább, a nemrég készült, picit ferde polcokon is könyv, könyv, könyv. Húszezernél több. Nem könnyű újat mondani róluk, hiszen Király István nemegyszer írt, vallott könyvszeretetéről; és szinte nincs nemzedéktársa, barátja, fiatalabb kollégája, tanítványa, aki a szíves házigazda vendégeként ne üldögélt volna e könyvtárszobák otthonos ölelésében, éjszakába nyúló estéket töprengve, vitatkozva át. Az egyik sarokban Varga Imre Radnóti-szobrának kicsinyített mása őrzi a köteteket. A másokban hatalmas növények zöldje mögé kell bújni, de Király tanár úr itt is másodpercek alatt megtalálja a keresett művet. – Van értelme az ilyen riportnak? – kérdezte előzetesen, s aztán maga válaszolt azzal, hogy halomnyi könyvet készített az asztalra. A dolgok középebe vágva kikötötte: csakis úgy kanyarodjék a beszélgetés, hogy annak szakmai haszna legyen.

Miként született benned a könyvtár-eszmény? Megálmodtad a könyvtáradat?

Nagyapám méhese a legelső emlék. Állandóan ott tartózkodott, a kertvégi méhesben. Ennek a méhesnek az emlékét magamban hordva ültetődött el bennem a könyvtár mint életszintér vágya. Később (a Csokonait is kiadó) Gulyás József tanár úr szabad járást engedett a pataki nagykönyvtárban. Feledhetetlen órákat töltöttem ott. Egyetemista koromban jött az Eötvös Kollégium esti könyvtárcsöndje. 1943–44-ben pedig, életem egy nehéz idejében a Széchényi Könyvtár folyóirat-raktárhelyiségeiben végeztem bibliográfiai munkát. Tóth Zoltán irányításával, Vígh Károly, Nemeskéry István s a fiatalon meghalt Balázs Béla történész társaságában. Aztán könyvtárosként dolgoztam magam is: 1947–49 kötött a Széchényi Könyvtárban, a sorozatrészlegen. 1956–58 nyomasztó, fájdalmas hónapjaiban – a Mikszáth kritikai

kiadást csinálva — reggeltől estig megint csak könyvtárakban ültem. Éreztem, miképp véd, szigetel annak csendje. Belenőtt sorsomba így szinte a könyvtár. Kell a levegője.

Mit jelent számodra, túl az érzelmeken, a könyvtár?

Csendet parancsol. Halkságot, elmélyedést. A gondolkodás tere. Nem az élettől menekül, de teljesebb életet nyer, aki a könyvekhez fordul. Mihail Bahtyin irodalom-meghatározása áll hozzám a legközelebb: az irodalom — sűrített tapasztalat. Sűrített tapasztalatok levegőjében, a lényeg szintjén él, aki könyvek között él. Szeretek könyvek közt elaludni, ébredni. A könyvtár kell a mindennapjaimhoz: életszintér, életforma lett; s vele mint eszmény: a méhesembség.

Hogyan épült a könyvtárad?

Nem épült: nőtt. Példaként láttam magam előtt a „könyvtár-életeket”. Megragadott — Kosztolányi Ádámot látogatva — Kosztolányiék lakása. Itt van Sully-Prudhomme műveinek kétkötetes francia kiadása (Ádám szerette elajándékozni apja könyveit . . .) Kosztolányi így köttette be valamennyi könyvét: elegánsan, bordázott gerinccel. Babitsról csak tudom, hogy könyvek között élt. Könyvtár-élet volt a Lukács György is. Ott állt íróasztala az egész falat beborító könyvespolcok előtt.

Követed a Lukácstól kedvelt módszert, emlékeztető cetlik lapok közé dugdosását?

Ő ezt cédulázás helyett csinálta; én nem bízom ennyire a memóriámban. Cédulázok. Az alsó, zárt szekrények a céduláimmal vannak tele.

A szomszéd szobában egy szék roskadozik az új könyvektől, s egy fotelban is új kiadványok „üldögélnek”. Mikor, hogyan sorolod be őket?

Ez – általában havonta, kéthavonta – egy fárasztó fél-napot jelent. Ilyenkor azt is el kell dönteni, mi kerüljön a hátsó sorba; az pedig tulajdonképp holt sor. A teljes könyvtárat úgy tízévenként szoktam megmozgatni, rendezni. Legutóbb 3–4000 könyv selejteződött ki. Azaz: részben eladtam őket, részben szétáramlottak a családban, s ismerőseim közt.

Könyvtárad: alkotóműhely. Milyen szempontok szerint alakítod, gyarapítod?

Nem ritkaságokat gyűjtök. Szeretem a szép kiállítású könyveket, de nem vagyok bibliofil. Bibliofil jellegűnek talán csak kis minikönyv-gyűjteményemet lehet nevezni. Ezen kívül azonban elsősorban csak a munka igényelte és az élet adta könyveim vannak. Vagyis: egyfelől a műhelymunkának s az azt meghatározó módszernek, másfelől pedig az életrajzomnak lenyomatát adják így szinte a könyveim.

A műhelymunkát, a módszert tekintve tükrözik, hogy mint irodalomtörténész elsődlegesen szövegközpontúan gondolkodom: a „vissza a forrásokhoz” alapelv a számomra. Kritikai kiadások sajtó alá rendezője voltam és vagyok: a szövegHITELESSÉGET fontosnak tartom. Így természetesen mindenekelőtt a magyar klasszikusok kritikai kiadását gyűjtöm. Az Eckhardt-féle Balassi-kiadástól kezdve a Szabolcsi-, illetve Stoll-féle József Attila-kiadásig minden ily típusú munka megvan a polcaimon. Ahol több kritikai kiadás volt (például Petőfinél), megtartottam magamnak nemcsak az újat, de a régebbit is: Petőfi esetében például a Havas Adolf-félet, a korábbi és a későbbi Varjas Béla sajtó alá rendezte kiadást és a nemrég megjelent Kiss József-félet.

Azokban az esetekben, ahol még egyáltalán nincs kritikai kiadás, vagy még nincs befejezve, ott is igyekeztem beszerezni a leginkább forrásértékű, legjobban szerkesztett gyűjteményes kiadásokat. Kiváltképp olyan írók esetében volt ez számomra fontos, akikkel vagy mint irodalomtörténész, vagy mint tanár az egyetemen külön is foglalkozom. Így van például jelen a könyveim között (a még most is folyó kritikai kiadás kötetei mellett) Jókai az 1894-es ún. Nemzeti kiadás, Mikszáth az 1910-es Jubileumi kiadás köteteivel. Móricz is több gyűjteményes sorozatban található: az 1939-es Athenaeum-, az 1953-as Szépirodalmi- és az 1961-es Magyar Helikon-féle kiadásban. Babits megvan az Athenaeum 1937-es és a Szépirodalmi 1957-es, valamint a nemrég indult, újabb, Belia György-féle gyűjteményes kiadásban, Kosztolányi az 1937-es Révai-féle, illetve az Illyés Gyulától kiadott Nyugat-sorozatban és a Szépirodalmi újabb keletű, Réz Pál-féle sajtó alá rendezésében. Krúdy az 1925-ös, majd pedig az 1958-ban megindított Kozocsa–Barta András-féle sorozatban. S tovább sorolhatnám a neveket. Ily jellegűen vannak a könyveim közt több kiadásban is például Eötvös József, Kemény Zsigmond, Arany János, Gárdonyi Géza, Heltai Jenő, Tóth Árpád, Juhász Gyula, Karinthy Frigyes, Móra Ferenc, Illyés Gyula, Németh László és mások művei.

Első kiadásokat soha nem gyűjtöttél?

Tudatosan, szándékosan csak igen kivételesen, azoknál az íróknál, akikkel hosszabban és többször foglalkoztam. Így mindenekelőtt Ady esetében. Az ő művei közül szinte kivétel nélkül megvan könyveim között minden valaha megjelent gyűjteményes kiadás avagy válogatás, s ezeken túlmenően több első kiadás is, köztük például – a legnagyobb érték – az *Új verseké*. S tudatosan gyűjtöttem több első kiadású könyvem van Mikszáth, Móricz, Németh László műveiből. De ezeken kívül természetesen a véletlen is számos első kiadású könyvet sodort be az enyéim közé. Hiszen számos egyedi

példányt vásároltam, s többről vettem észre utólag, hogy első kiadásról van szó. Kisfaludy Sándortól, Vörösmarty Mihálytól kezdve Babitsón, Kosztolányin át Szabó Lőrincig, Radnóti Miklósig számos, ma már értéket jelentő első kiadású könyvem van így. Vagy hogy egy külföldi író is említsek: nagyon szerettem s szeretem Thomas Mannt. Ennek köszönhetően az Aufbau Verlagnál megjelent, 1955-ös *Gesammelte Werke* s több egyes példány mellett két német nyelvű első kiadás is bekerült tőle könyveim közé: a *Mario und der Zauberer* 1930-as berlini és a *Lotte in Weimar* 1939-es stockholmi kiadása. Az 1940-es évek első felében vásároltam őket. A könyv izgatott, s nem az, mikori kiadás. Nézegetve a könyveimet egy német író barátom tudatosította csak később bennem, milyen értéket jelentenek ma már ezek a kötetek.

De visszatérve a „forrásokhoz”: az egyes klasszikus szerzők gyűjteményes kiadása mellett kiváltképp fontosnak tartom s igyekeztem is beszerezni az olyan sorozatokat, illetve jellegű forráskiadásokat, mint például a *Régi Magyar Költők Tára*, *Régi Magyar Prózai Emlékek*, *Erdélyi Ritkaságok*, *Magyar Századok*, *Új Magyar Múzeum* stb. Nagyon szeretem s megvannak könyveim között az olyan – a magyar irodalom egészét átölelő – nem tudományos, de közművelődési célú sorozatok, mint például az 1905-ös *Magyar Remekírók*, a Franklin Társulatnak a harmincas évek végén, a negyvenes évek első felében megjelent, bibliapapírra nyomott magyar klasszikusai, az 1950-ben indult, téglavörös színű *Magyar Klasszikusok*, a Szépirodalmi Könyvkiadónak az ötvenes és hatvanas években megjelentetett, vonzó kiállítású szép klasszikus sorozata, s ennek folytatása, Illés Endrének a magyar klasszikusok iránti szeretetéből életre hívott s életben tartott, nagyszerű új sorozata, a „magyar Pléiade”: a *Magyar Remekírók*.

A Bibliothèque de la Pléiade-ot említetted. Milyen jellegűen vannak ott könyveid között a külföldi klasszikusok ?

Természetesen nem olyan viszonylagos teljességgel, mint a magyarok. Ezt sem helyvel, sem pedig anyagilag nem bírnám. A szocialista világon túl megjelenő könyvek nagyon drágák. S hiába hoztam így elvként magammal az Eötvös Kollégiumból (ott ez szabály volt), hogy lehetőleg minden művet eredetiben kell s illik olvasni: saját könyvtáram összeállításában már pusztán anyagi okokból sem követhetem ezt. Igaz: igyekeztem itt is lehetőleg eredeti nyelven beszerezni a hozzám legközelebb álló klasszikusokat, kiváltképp azokat, akiknek műve az általam tanulmányozott kor szempontjából különösen fontos. Hiszen a magyar irodalom a világirodalom áramában él. Annak ismerete nélkül vizsgálni lehetetlen. Ezt az igényemet tükrözik könyveim is. Épp úgy, mint a magyar: számos külföldi klasszikus található így polcaimon, az eredeti nyelven, s nemcsak egyedi példányként, de sorozatszerűen is. A német klasszikusok közül van például (hisz német volt a másik szakom) az előbb említett Thomas Mann-sorozat mellett Goethe-, Schiller-, Lessing-, Hölderlin-, Novalis-, Kleist-, E. T. A. Hoffmann-, Mörike-, Heine-, Börne-, Lenau-, Hebbel-, Grillparzer-, Hauptmann-, Rilke-, Hofmannstahl-, Becher-, Brecht-sorozat. A hozzáférhető ár, kiváltképp pedig feleségem szakmája miatt számos orosz klasszikus sorozatunk van: Gogol, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Csehov, Gorkij, Majakovszkij, Solohov stb. A francia és az angol irodalom azonban már távolról sincs jelen ilyen gazdagon. Van néhány Pléiade-könyvem (Baudelaire, Mallarmé, Proust, Camus), összegyűjtött műveivel néhány angol klasszikusom (Shakespeare, Shelley, Keats, Byron, T. S. Eliot). A legtöbb angol és francia klasszikust azonban nem így, viszonylagos összkiadásban, de egyedi példányként s többnyire különféle paperback-kiadványokban tudtam csak összeszedni (főleg a *Bibliothèque de Chuny*, a *Le livre de poche*, a *Tauchnitz* s a *Penguin* sorozatai révén). S az Eötvös Kollégium-i elvtől

eltérően részben kényelemből, legfőképp azonban az ár miatt nem eredetiben, de magyar nyelven szereztem be nem egy klasszikust még olyan nyelveken is, amelyeken pedig tudok olvasni.

A hazai kiadványok közül – főleg a görög és latin klasszikusok esetében – nagyon kedveltem a kétnyelvűeket. Kár, hogy ez a kiadványtípus egyre inkább elhal. Nagyon szeretem a Helikon Kiadó bibliapapíron megjelentetett külföldi klasszikus sorozatait (Balzac, Thackeray, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Csehov és mások), s az Európa Kiadó zöld vászonkötésű sorozatát, *A Világirodalom Klasszikusait*; s ha sorozatszerűen már nem is vásárlom, számos kötetet veszek meg egyedileg a nemrég megindult, kitűnően szerkesztett hasonnevű sorozatból: az új folyamból is. S végül még egy világirodalmi gyűjtőkört szeretnék megemlíteni: különös gonddal figyelem a kelet-európai kis népek irodalmának magyarul megjelenő könyveit (sajnos, nem olvasok egyikük nyelvén sem), s a harmadik világot, főleg pedig a latin-amerikai népeket reprezentáló magyarul megjelenő irodalmi műveket.

A múlt magyar irodalmából a kisebb jelentőségű írók művei mennyire vannak ott a könyveid között?

Önkéntelenül bár, de itt is módszertani megfontolások tükröződnek a vásárlásaimban. Meggyőződésem, hogy minden jelentős író nemcsak a nagy, klasszikus irodalmi folytonosságban él, de saját kora irodalmi, művelődéstörténeti kontextusában is. Így a klasszikusokra néző – nevezzük így: vertikális – gyűjtés mellett azokkal az írókkal kapcsolatban, akikkel behatóan foglalkozom, fontosnak tartom a kor egészét éreztetni tudó, horizontális jellegű gyűjtést. Ez főleg Adyra és Ady korára vonatkozik. Nagyon jól tudom, hogy Ady nem utolsó sorban azért volt nagy író, mert nagy összegző volt. Mélyen együtt élt a maga korával. Mindent magába szívott, asszimilált mintegy, amit kortársai nyújtani tudtak, „átlapozta” szinte az elébe került embereket. Ady értése az

Ady-kor nélkül épp ezért lehetetlen. Ott van így a könyveim között ennek a kornak irodalma, művelődéstörténete, meg lehetőségen nagy szélességben. Kell ez a háttér.

Mindenekelőtt igyekeztem összegyűjteni a kor irodalmi folyóiratait. Megvan könyveim között a Nyugat (s az azt folytató Magyar Csillag), a Huszadik Század, a Jövendő, a Renaissance, az Esztendő minden egyes száma, s ha csak reprint-kiadásban is: a Ma. A századelőt, a kor levegőjét segít megérteni, megéreztetni a pár kötet Új Idők. S nemcsak a folyóiratokat: igyekeztem összeszedni minden jelentősebb művet e kor számottevő íróitól. Ott található így a könyveim között – csak ötletszerűen kiragadva néhány nevet – Bródy, Ambrus, Thury, Herczeg, Molnár Ferenc, Szomory, Ignotus, Szini, Kabos Ede, Kóbor Tamás, Biró Lajos, Csáth, Cholnoky Viktor, Gellért Oszkár, Füst, Kaffka, Balázs Béla, Lesznai, Szép Ernő, Somlyó Zoltán, Laczkó Géza, Barta Lajos, Révész Béla, Lengyel Menyhért, Schöpflin Aladár, Hatvany, Bölöni, Jászi és mások majd' minden műve. Majd' mindenkié, akihez Adynak valaha köze volt. Különböző antikváriumokban összevásároltam az évek során még Ábrányi Emil, Endrődi Sándor, Kiss József, Szilágyi Géza, Makai Emil, Kemény Simon, Telekes Béla, Szabolcska Mihály, Rudnyánszky Gyula, Dutka Ákos, Farkas Imre és mások versesköteteit is. S ott vannak a polcaimon a kor fontosabb antológiái, könyvsorozatai: A Holnap két kötete, az Elek Artúr-féle Újabb magyar költők, a Singer és Wolfner kiadásában megjelent évenkénti ún. Mikszáth-Almanachok, az Érdekes Újság dekameronjai, a Nyugat Könyvtár, a Modern Könyvtár és a Társadalomtudományi Könyvtár számos kötete stb.

Csak a „forrásokról” beszéltél eddig. Nem szóltál az ún. másodlagos irodalomról.

Ezek gyűjtése természetesen adódik az irodalomtörténeti munkáról vallott felfogásomból. Az irodalomtörténeti

művek ugyan többnyire egyéni teljesítményként jelennek meg, de valójában kollektív munka eredményei. Láthatatlanul bár, de *teamben* dolgozunk. Hiszen gondolkodni csak közösen lehet: egy lépéssel tovább gondolom, amire előttem rájöttek. (Egyetemistáinkat is ki kellene tudnunk gyógyítani a szekunderirodalmat semmibe vevő, oly sokat ártó, negatív eredetiségmániából.) Szakmánk, hivatásunk együttes gondolkodást, team-munkát kíván. S ennek megjelenési formája a mi területünkön a hasonló témával foglalkozó művek gondos számbavétele, szembenézés a problémáikkal, tudomásul vétele a megfigyeléseiknek. Nagyon fontosnak tartom így a szakirodalmat. Magyar irodalomtörténeti vonatkozásban szinte teljességgel ott van a polcaimon.

Ott vannak – jobbra bekötöten – az alapvető szakmai folyóiratok (ItK, It, Helikon, Literatura). Ott vannak a legfontosabb bibliográfiák, kézikönyvek, lexikonok, a Szinnyei – Gulyás-féle *Magyar írók életrajza és munkáitól* kezdve Benedek Marcell *Irodalmi lexikonán*, az 1932-ben kezdődő Kozocsa-féle évenkénti bibliográfián át egészen a legfrissebb kiadványokig: *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája* megjelent köteteiig s a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikonig*.

Jelen vannak az összefoglaló irodalomtörténetek a Toldy-féle 1828-as *Handbuch der ungarischen Poesietől* kezdve a mai ilyen jellegű munkákig, szinte hiánytalanul, köztük a ma már legnagyobb ritkaságot jelentő kiadványok is. S ott vannak mind az alapvető verstani, stilisztikai, poétikai, irodalomelméleti munkák. S természetesen ott sorakoznak könyveim között az egyes írókról, korszakokról, műfajokról stb. szóló magyar irodalomtörténeti monográfiák. Gyűjtöm az irodalomtörténeti s kritikai tanulmányköteteket. S elég nagy számú a cikk-, különnyomat-, újságkivágat-gyűjteményem is. Ha hozzányúlsz egy-egy könyvhöz, számos esetben ott találsz bennük a róluk megjelent újság- s folyóiratkritikákat is.

S magától értetődően különösen teljes az Ady-gyűjteményem. Az első Adyról szóló monográfiától, Horváth János

Ady és a legújabb magyar líra című munkájától szinte teljesen jelen van az Ady-irodalom minden könyv vagy füzet alakban megjelent alkotása. S nemcsak az, de ott vannak ezek mellett az újságkivágatok, több dobozban, meg a cikkgyűjtemény, s a – vagy húsz vastag kötetnyi – colligatum.

Fontosnak tartom a világirodalmi szakmunkák ismeretét is. Kiváltképp XX. századi vonatkozásban számos ily jellegű külföldi és hazai kiadvány – irodalmi lexikon, összefoglaló irodalomtörténet, irodalomtörténeti és irodalomelméleti monográfia és tanulmánykötet – áll rendelkezésemre. Két különösen gyakran használt lexikon nevét emliteném csak meg: a Bompianin alapuló *Kindlers Literaturlexikon*t és a szovjet *Kratkaja Lityeraturnaja Enciklopediát*; az összefoglaló irodalomtörténetek közül a Pléiade-féle *Histoire des Litteratures*-t.

Mire van szüksége az irodalomtudósnak a szép- és szakirodalmon kívül?

A szélesebb kontextusban való szemlélet mindenekelőtt megfelelő kézikönyveket, segédkönyveket kíván. Azt hiszem, megvan a könyveim közt minden a felszabadulás óta megjelent magyar nyelvű általános és szaklexikon (még a *Természettudományi Lexikon* hat kötete is), és számos ilyen mű korábbról (például *Révai Nagy Lexikona*, az *Új Idők Lexikona*, a Schöplin szerkesztette *Magyar Színművészeti Lexikon*, a Pecz Vilmos-féle *Ókori Lexikon* stb.). S van néhány számottevő külföldi lexikonom is: a *Bolsaja Szovjetszkaja Enciklopedija* 30 kötete, az 1968-as, francia nyelvű *Encyclopaedia Universalis* 20 kötete, s számos orosz, német, angol, francia nyelvű szaklexikon (filozófiai, szociológiai, művészettörténeti, pszichológiai, mitológiai, bibliai stb.). Az emlékezetet nem lehet sok mindennel megterhelni, szükség van a jó lexikonokra annak pótlására.

Az egyes külön szakterületeket nézve a vásárlási irány mintegy tükrözi az irodalomkutatás módszertanáról vallott

elképzelésemet. Nem részletezve, csak nagy általánosságban sorolom a különböző más irányú kitekintéseket. Jelentős a nyelvészeti folyóirat- és könyvvállományom. Hiszen az irodalom a nyelvre épülő jelrendszer: kellene a tanulmányozásához a nyelvészeti szakmunkák mint munkaeszközök. A Szarvas Gábor–Simonyi Zsigmond szerkesztette *Magyar Nyelvtörténeti Szótártól* kezdve Szabó T. Attila *Erdélyi Magyar Szótörténeti Táráig* minden fontosabb magyar nyelvű szótár rendelkezésemre áll. Valamint minden fontosabb kézikönyv és tanulmánykötet.

Folytatva a sort: meglehetősen nagy gonddal gyűjtöm a történelmi szakanyagot, elsősorban a XX. századra vonatkozót. Könyvvásárlásaim is jelzik: az irodalom lehetséges kapcsolódásai közül a történelmiak, társadalmiak a legfontosabbak, de – az író válaszol. Otthonosan kell hát mozognom a történetírás eredményei közt. Módszeremet egyébként világgép-elemzésnek szeretem nevezni. Lukács György ültette el bennem ennek igényét. S ez filozófiai kultúrát kíván, anélkül nem válhat igazán eredményessé. Meglehetősen gazdag így filozófiai könyvanyagom. S ki ne hagyjam a szociológiát, mely egyre nélkülözhetetlenebb tudományág. S a pedagógiát: tanár vagyok, főként a szakdidaktikát ismernem kell. Elég nagy a tankönyvgyűjteményem is. Pszichológiából csak az alapműveket szerzem be. Gazdagnak mondható a képzőművészeti albumok állománya. Az egyéb társművészetekből (színház, zene stb.) viszont csak a kutatási területtel kapcsolatosakra szorítkozom. Néprajzi és útikönyvekből csak annyi van, amennyi föltétlenül szükséges. Tehát: egyfelől arra törekszem, hogy forrásaim – a klasszikus világirodalmat és lényegében a teljes magyar irodalmat tekintve – hiánytalanok legyenek; másfelől a szekundér irodalmat gyűjtöm; végül mindazt, ami az irodalomnak történelmi-művelődéstörténeti távlatot adhat, ami annak „háttéranyaga”.

Ebben a sokezernyi könyvben a munka tükröződik: az élethivatás. De beljük forrt életed: életrajzod is.

Mesterek, barátok, szerelmek, szenvedélyek alakítják a könyvtárat. Otthon jószerivel csak az ötvenkötetes Jókai volt meg; Jókai-mérgezettségemet onnan hoztam. Ő volt a legnagyobb gyerekkori olvasmányélményem: a kurucoszabadságharcos hagyomány mítoszát Jókai – és Sárospatak – nevelte belém. Nagyapám könyveiből Tolnai Lajos műveit kértem el magamnak. Nem annyira az író: sokkalta inkább nagyapám miatt. Ő szerette nagyon ezt a meghasonlott, kínlódóan érzékeny, sértett lelkű író. Ő maga kötötte be összevásárolt, fűzött könyveit. Nagyapámra emlékeztetnek mindig ezek a kötetek: a szárazberki kertvégi csendre, az ott megérezett töprengtető, beszédes magányra – a méhesemberségre. S nemcsak ebben az esetben: a könyvek – emlékek is általában. Idézik, kik voltak azok az írók, akik különös erővel szóltak bele valaha az életutamba.

Kik voltak ?

Első helyen áll közöttük Ady. Tőle vásárolt első kötetem, az 1930-as kiadású első Ady-összes sajnos elveszett, de kiiktathatatlan életemből a tőle kapott élmény: a messzeségek vágya. Megmaradt viszont egy másik korai könyvem, Szabó Dezsőnek 1931-ben megvásárolt *Az elsodort faluja*, s itt van még ma is a könyveim között ennek az írónak minden regénye, elbeszélés- és tanulmánykötete s valamennyi tőle kiadott *Ludas Mátyás*-füzet. Azt hiszem, ilyen Szabó Dezső-gyűjtemény kevés könyvtárban van. Magánkönyvtárban semmi esetre sem. Jelzik a könyveim, hogy megszüntetve-megőrizve – bírálva, elvetve, de a lényegét benne: a szegényekhez, a kisemmizettekhez, a sikertelenekhez való kötöttséget mindmáig vállalva – a Szabó Dezső-életmű az életem része. Móricztól a *Fáklya* volt az első olvasmányom, aztán jött a *Rokonok*, a *Betyár* és a többi: a mélyvilág vonzá-

sa. Németh Lászlótól először a *Bűn* ragadott meg. Ott éreztem meg először, hogy mit jelent az: társadalometika, felelősségérzet. Minden művét megszereztem, a Tanú számait is. Azt hiszem, párját ritkítóan gazdag a vele kapcsolatos könyv- és cikkgyűjteményem. A minőségvágynak, az etikai igényességnek volt ő sugallója. Darvas József *Vízkeresztől Szilveszterig* című műve, szinte véletlenül ugyancsak élethalakító tényező lett: az alvég-gondolatot hozta be nagyon nagy erővel az életembe. Vele kapcsolatban nem mindig ez a könyvélmény az elsődleges: az író t s így az embert is életre szólóan megszerettem. Könyveim jelzik, hogy paradox módon szerepet játszott Tersánszky Józsi Jenő is az életemben, itt van a polcaimon szinte minden könyve. A *Két zöld ász* került tőle

Király Pista-nál
 volt kapcsolat:
 Tersánszky Jenő

először a kezembe. Rádöbentem, hogy mint annak hőse, magamban hordtam én is a tragikus élethelethelet, az öngyilkosságba torkolló utat (akkor nem tudtam, hogy Tersánszky ezt a regényét az 1921. júniusi öngyilkossági kísérlete előtt írta). Kosztolányi-élményemről nemrég megjelen-Kosztolányi-tanulmányomban vallottam. Nála éreztem meg legerősebben, hogyan ellensúlyozhatja a szépség, a művészet az életszürkeséget. Végül még egy korai hatásról szeretnék szólni. Egyik legkedvesebb pataki tanárom, Képes Géza hívta fel figyelmem József Attilára, még a költő életében,

valamikor 1937 tájt. Öngyilkosságának hírére megtudva, nem sokkal később megjelent kötetét is megvásároltam. Legkedveltebb verseskönyveim egyike lett. A tragikus élet híradásával ragadott meg. A *Ki-be ugrál*, a *Bűn*, a „*Költőnk és kora*”, a *Tudod, hogy nincs bocsánat* sorait mormoltam magamban. (A másik József Attilát, a távlatok költőjét csak 1945 után szerettem meg.) Sorolhatnám tovább a neveket, fiatalkori olvasmányélményeket. Számos író, számos mű őrződik romlatlanul bennem. Így aki a könyvespolcaimat nézi, az életrajzomat olvassa szinte.

Illyés?

Mostanáig lényegében a gimnazista éveimről beszéltem. Furcsa módon Illyéstől kissé távol tartott ekkor – a dunántúliséga. Szenvedélyesen és öntudatosan tiszántúli voltam. Protestantizmus, kurucok, Erdély, szabadságharc – ez mind a Tiszántúllal kötődött össze. A Dunántúl – tévesen – a Habsburg-Magyarország tája volt a szememben. Illyés műveit ismertem, voltak közöttük, melyeket szerettem, de ebben az időben szorosán, mélyen nem tartozott még bele az életembe.

Lukács?

Eötvös-kollégista barátom, Szigeti József hívta fel rá figyelmem, valamikor 1941-ben. *Die Theorie des Romans*a került először a kezembe. A szellem merészségét, az Ady-féle teljességvágyat éreztem ott benne. Antikváriumokban felhajtottam akkor, amit itthon Magyarországon meg lehetett találni tőle: *A lélek és a formákat*, *A modern dráma fejlődésének történetét*, az *Eszttétikai kultúrát* – ma is itt van mind a könyveim között. S az 1945 elején vásárolt moszkvai kiadású *Írástudók felelősségétől* kezdve itt van a polcaimon minden további könyve. Nem egy a külföldön megjelentek közül is. Ady s Németh László mellett ő volt az aki legerősebben szólt

ÚJ VERSEK

Király Istvánnal

Szeretettel, tisztelettel
(véleményemül kétfőm bőví-
ségeit is '1) is

Kézirat

meggyőzték tényleg, hogy
nem lesz baj többé Gabon,

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ

Tihany 1961. 14. 16 J. K. Zs. E. K.

bele az életembe. A realitásoktól el nem szakadó, s mégis a lényegiség síkján való élet igényét kaptam tőle; s a nembeli-ség-eszmét. Ő tudatosította elsősorban bennem, hogy az ember *zoon politikon*, a történelemben formálja önmagát: a cselekvésen át. Így lényegében az ő hatása az, hogy könyv-beszerezésem egy új irányba bővült: a marxizmus összes nagy politikai gondolkodója ott van ma már a könyveim között.

Mindenekelőtt Marx, Engels, Lenin, Lassalle, Mehring, Bebel, Kautsky, Plehanov, Rosa Luxemburg, Gramsci stb. számos munkája. A korábbi egzisztencialista élményt törölve egy újfajta ember- s világlátás felé indított el Lukács. Sziszi-fuszé helyett élménnyé tette újra Prométheusz hajdani mítoszát. Jungtól kölcsönzött kedves képpemmel: az éjszakai helyett az európai nappali gondolathoz vezetett vissza. Őt tekintem így utolsó mesteremnek. Kialakult az ő segítségével a világnézetem. Utána már nem a mesteri, de a baráti s a fegyvertársi viszony lett elsődlegesen meghatározó életrajzi jellegű könyv-gyarapodásaimban.

Mielőtt rólok, kötetekről szólnál, még annyit: a világirodalomban kik tették rád a legnagyobb hatást?

Hölderlin, Baudelaire, Rilke, Thomas Mann, Dosztojevszkij, kiváltképp pedig Goethe és Tolsztoj. A *Faustot* és a *Háború és békét* nem egy alkalommal olvastam újra. A filozófusok közül Platónt, Schopenhauert, Nietzsche-t, Heideggert szerettem leginkább. A felszabadulás után Lukácson és a már említett politikai gondolkodókon túl csak néhány olyan író tudok megnevezni, ki erősen hatott rám: Gorkij a *Klim Szamginnal*, Fagyjev a *Tizenkilencennel*, Camus *A bukással*, Sartre egész életművével. S egy politikai gondolkodót említek még: Frantz Fanont. Azt, hogy ma már több polcnyi a harmadik világgal kapcsolatos könyvem van, annak köszönhetem, hogy Sartre előszava miatt kezembe került valamikor – véletlenül, a hatvanas években – az ő egyik könyve: *Les damnés de la terre*.

Gondolom, a mesterek és barátok, illetve könyveik között nincs éles választóvonal.

Vonzó és megható, hogy néhány hajdani mester később már szinte barátjaként kezelt. Így mindenekelőtt Darvas József: ő élete végéig egyik legközelebbi barátom s fegyver-

Király Istvánhoz,

Ég egyetlen magas szelvények a föld rünc

ahol a jévi vízbe a köcsög szelvényt

Szelvél volt dicceni s'

Szeptember, 1963 október 31-én

Németh László

társam volt. Közel kerültem Németh Lászlóhoz is. Bár az ő eredendő bizalmatlanságát nehéz volt áttörni. A mindent tragédiává, drámává hevítő veszélylátó képzelet emberi kapcsolataiban is állandóan működött nála. A maga sajátos, tréfás-ugrató módján talán Illyés is szeretett. Életemnek egy nehéz pillanatában, 1956 októberében, mikor az emberi tisztességet akarták elporolni tőlem, tüntetően állott ki mellettem. Lukácstól az ún. Lukács-vita során messze szakadtam. De a hatvanas években ismét közelebb kerültem hozzá, noha ő a maga distanciatartó objektivitását emberi viszonylatokban is mindig megőrizte. Tersánszkyknak lételem volt a barátkozás, vele számos estét töltöttem együtt. Szóval akik valaha mesterek voltak, ha még éltek akkor, többé-kevésbé mind barátok lettek. Bár idézőjelbe kell tennem a szót: magam úgy néztem mindvégig rájuk, mint mestereimre. Meghatott mindig egy-egy baráti dedikációjuk.

Nemzedéktársaim közül 1945 előtt Kosztolányi Ádámmal, Urbán Ernővel, Végh Györggyel, a *Nobody Nemo* címen egyetlen könyvét megíró Gönczy Gáborral tartoztam afféle

Hirály Istvának
 szeretettel
 Nagy Lajos

kallódó, outsider, „alvilági” írói körbe. Sokat köszönhetek nekik: a hajnalig elnyúló, kószáló, céltalan éjszakákban talált, vigasztaló, társas, együttes magányt. Az ő dedikációik, versajánlásaik kapcsoltak be először személy szerint is az irodalomba.

A felszabadulás után az akkor induló fiatal írók, az első magyar szocialista írónemzedék, az ún. derékhad írói lettek a barátaim: Kónya Lajos, Nagy László, Sarkadi Imre, Simon István, Urbán Ernő s a késetten érkező Váci Mihály, hogy csak a már eltávozottak nevét soroljam. Az az írónemzedék volt ez, amely a „fényes szellők” röptét és pokoljárását végigcsinálta, amely a történelmet szinte a sorsában hordta ki.

Hirály Pistikémre a régi
 szeretettel ajánlom ezt a
 kis napvilágú művet, szeretettel
 és hősrőnével (te, Pista, tudod,
 hogy miért)

Egy. 1952. ápr. 29.

Simon Pista

ELBESZÉLÉSEK

Hivély Istvánnak
 ígve levélkével
 Város Péter

Budapest

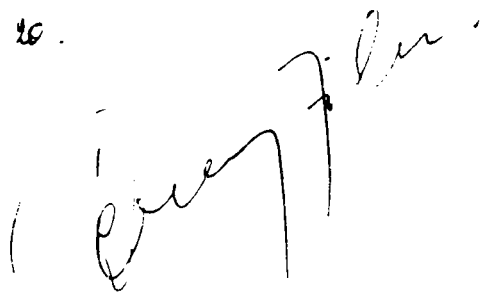
1954 március 12.

Mivel 1949–50-ben, majd 1953 és 1956 között a Csillag, 1962–63-ban pedig a Kortárs című folyóiratot szerkesztettem, szinte mindenki, aki komoly érték volt akkoriban az irodalomban, dedikációval is jelen van a könyveim között. Köztük sokan olyanok is, akik világnézetileg egyébként távol álltak tőlem. A világnézet, mint általában mindenkinél, nagyon erősen befolyásolta nálam is az ízlést. De működött a minőség törvénye, s a kivételes művészi s emberi tehetség át tudott szólni a távolságokon. Az oly eltérően gondolkodó Pilinszky Jánost például mindvégig szerettem. Vonzott hozzá az etikus élet, az etikus emberség megérezett igénye, és nem utolsósorban a rendkívülien nagy művészi erő. Ily módon állt közel hozzám például Örkény István is. S írásai alapján tudtam becsülni a még oly távol élő Cs. Szabó Lászlót is (a nagy Cs-t, ahogy ő szokta volt aláírni nevét). Mint kommunistának, mindmáig hitem, meggyőződésem, hogy az emberi minőség önkéntelenül bár, de végső soron mindig szövetséges. Meg kell tudni találni az egybehozó, egyeztető, közös szavakat.

Király Istvánra
 kivételes üdvözléssel

Bpest, 1963 II. 20.

Király Istvánra
 kevétséssel

Piliuszy F. Ákos

1959, szeptember.

Marinári és
 Pisterek, akik mi-
 megtalálták a lelkert,
 megtették egészre

Óskönyv István

1972. évi. 14

B U D A P E S T

Könyvespolcaim mintegy mutatják, kit milyen lehetőségnek, formátumnak éreztem. Van, akitől minden könyv megvan, mástól kevesebb vagy csak egy-kettő. Akiről azt gondoltam, hogy kritikusként, irodalomtörténészként vagy egyetemi oktatóként valamikor foglalkozni fogok vele, annak műveit hiánytalanul gyűjtöttem. A fiatalabbaknál – s ez számomra a Nagy Lászlóék, Csoóri Sándorék, Sánta Ferenc-

RÓMAI MUZSIKA

Király Istvánnak,
barátságos londoni
dialógusaink emlékére

Cs.

VERSEK

Király Istvánnak
szerepével

1959. júli. 23.

Nézőpont

cék, Garai Gáborék utáni generációkat jelenti — megálltam: nem nagyon győzném. Ott már csak esetlegesen a vásárlásaim. Azokat a műveket veszem meg, amelyekről fiatalok közt sokat beszélnek, amelyekre tanítványaim hívják föl figyel-

memet. Egyébként megelégszem azzal, hogy mint 1945-től kezdve mindmáig, ma is rendszeresen olvasom s gyűjtöm egybe a folyóiratokat (felszabadulás utáni folyóirat-gyűjteményem szinte teljesnek mondható). Az irodalom jelen folyamához már csak az kapcsol, s nem annyira egy-egy íróhoz való személyes kötődés. Bár itt is van kivétel. Tandori Dezső például a „kiemelten” kezelt íróim közé tartozik, minden művét megszerzem magamnak. A fiatalabbak gondolatvilágát, emberi tartását az ő művészete értette meg velem a legmélyebben és a legteljesebben.

Akinek ennyi könyv esik a keze ügyébe – mit olvas?

Szakmánkból következően a célolvasás határolja be az életünket. Az aktuális munka (tanulmányírás, egyetemi óra, disszertáció-elbírálás, lektorálás stb.) szabja meg, mit veszünk kézbe. S persze állandóan jönnek a friss könyvek is, amelyekről kötelességünk tudni. A szakma folyvást fejlődik. Kötelességünk megpróbálni vele lépést tartani.

Elalvás előtti olvasási szokásaid?

Általában, a pihenést jelzőn, nem a napi munkával kapcsolatos műveket olvasok, hanem többnyire valamilyen újonnan megjelent könyvet vagy folyóiratot. Ezek közül is ilyenkor jobbra csak az idegen nyelvűeket. (Előfizetője vagyok a *New York Review of Books*nak, rendszeresen olvasom az *Encountert* és a *Merkurt*, s mint a *Szovjet Irodalom* szerkesztője természetszerűleg figyelemmel kísérem a szovjet folyóiratok anyagát is.) Mai magyar könyvet, főleg pedig folyóiratot lefekvéskor már nemigen veszek kézbe. Mindig jöhet egy szó, egy félmondat, egy probléma, ami felkavar, amit esetleg bántónak érzek. Túl sok ilyen sebet hagyott hátra már bennem az élet. Az idegen nyelv a napi izgalmaktól már egymaga távolít.

Az Ottlik-novella címét kölcsönözve kérdem: minden megvan? Ekkora házikönyvtárból már nem is kell közkönyvtárba járni?

Dehogy van meg minden... Csak villámgyorsan indulhatok el, mehetek a források után. Belenézhetek egymás után ötven, száz könyvbe is, nem kell minduntalan könyvtárba rohagálnom értük.

Köszönöm, hogy megosztottad az olvasókkal könyvtárad titkait. Persze dehogyis titkok ezek. Elv és program csendült ki abból, amit mondtál. Mi kíváncznék beszélgetésünk végére?

Vedd a Babits-idézetet, az 1939-ben fogalmazott *Curriculum vitae*ből: „Nem kell hinni, hogy aki könyvekbe menekül, okvetlen az élet elől akar szökni. Sokszor inkább tágítani akarja az életét, több életre szomjas, mint amennyit kora s végzete kiosztott.”

TARJÁN TAMÁS